

Ukrajinci s autismem v Česku: Jak se vyvarovat zbytečných nedorozumění

Do České republiky dorazilo k první polovině roku 2025 přes 581 tisíc tisíc osob z Ukrajiny. Mezi nimi zde přišly stovky osob s autismem. Vzhledem k okolnostem to bývají nejčastěji děti v doprovodu maminek. Jednou z možností, jak najít střechu nad hlavou, je ubytování v rodinách, při kterém dochází k více či méně intenzivnímu soužití. Pomoci v něm může porozumění, nejen po jazykové stránce, ale i obeznámení se s možnými specifiky v chování autistů, díky čemuž se dá předejít zbytečným nedorozuměním.

Ačkoliv je důležité vnímat děti s autismem v první řadě jako děti, je dobré se připravit i na to, že mohou v některých situacích reagovat jinak, než očekáváme. Pochopit některé zvláštní reakce nám může pomoci i znalost specifik autismu daná do kontextu současné situace. Přinášíme vám proto shrnutí, jak osobám s poruchou autistického spektra můžete při zapojování do každodenního života v Česku pomoci.

Uvedené rady jsou obecné a pro efektivní pomoc je důležité neopomenout také individualitu každého člověka.

Poznej

1. Změny lidem s autismem vadí. Adaptační fáze na nové prostředí tak bývá u osob s autismem obvykle mnohem delší než u jejich vrstevníků, obvykle trvá několik týdnů, než si přivyknou. Prožitý a stále prožívaný stres se po příjezdu může projevit apatií, smutkem, extrémní únavou, anebo naopak neklidem, křikem, nervozitou a podrážděností. Ve výjimečných případech se mohou objevit i vulgarity a verbální agresivita. Výrazné emoční projevy související se změnou se zpravidla stabilizují během několika dnů.
2. Porozumění řeči i chápání mimoslovní komunikace mohou být u člověka s autismem narušené. Nemusí tak rozumět vaší mimice nebo gestům, rozčilenému hlasu. Může se zdát, že vašemu návrhu rozumí, kýve, vypadá to, že souhlasí. A když přijde na věc, tak ho najednou odmítne, protože nerozuměl. Může se ale také stát, že ho převálcuje úzkost a nedokáže se k činnosti odhodlat.
3. Porozumět ukrajinštině není pro většinu Čechů jednoduché. U osob s autismem bývá jazyková bariéra ještě větší. Člověk s autismem mívá obtíže dovtípit se informaci z kontextu dané situace. Proto i slovo, které zní v ukrajinštině velmi podobně jako v češtině, tak pro něj může být zcela nesrozumitelné. Platí, že ani názorná gestikulace vám nemusí při konverzaci s člověkem s autismem pomoci.

4. Lidé s autismem mají obtíže v navazování sociálních kontaktů a sociální komunikaci. Mohou se smát v nevhodných situacích, nechovat se zdvořile. Třeba nepoděkují nebo nepozdraví, řeknou něco netaktního. Není to proto, že by byli zlomyslní nebo nevychovaní, ale proto že situaci nerozumí, nedokážou odhadnout, jak jejich chování působí na ostatní nebo nevěnují sociálním situacím dostatek pozornosti.
5. Velká část osob s autismem reaguje přecitlivěle na různé smyslové vjemy. Víc, než je obvyklé, jim může vadit určitý zvuk, hluk, světlo nebo třeba dotek. Zejména malé děti mohou reagovat velkou nelibostí na běžné zvuky v domácnosti jako je pláč dítěte, vysavač, digestoř nebo štěkot psa. Smyslová přecitlivělost se také může projevovat velkou vybíravostí v jídle.
6. Kontakt s lidmi bývá pro osoby s autismem zátěžový, což ale neznamená, že o něj nestojí. Často se kontaktu s novými lidmi bojí, jsou nejistí a plašší, sami nepřijdou s tím, že něco potřebují, nedokážou si říct o pomoc. Víc času mohou trávit o samotě, aby si odpočinuli a načerpali energii.
7. Možná nevíte, že projevem autismu může být i příliš aktivní kontakt, kdy naopak moc mluví, nedodrží běžný odstup a sociální hranice, mohou se snažit upoutat vaši pozornost i dost zvláštním způsobem.
8. Lidé s autismem mívají silně vyhraněné zájmy a někdy mohou být i velmi specifické. Mohou se například i dost urputně zajímat o nějakou filmovou postavu, typ hračky nebo aktivity. Jejich zájem se může promítat do kresby, do činností i do konverzace a odklonit je od tématu, může být dost těžké.
9. I poté, co se psychika v novém prostředí stabilizuje, mohou reagovat na nějaké situace emočněji, u některých lidí to k autismu prostě patří.
10. Lidé s autismem jsou stejně jako my velmi různí. Mají rozdílný temperament, dovednosti i chování. Někteří nemluví a na kontakt nereagují, jiní dokážou krásně komunikovat skrze obrázky a s dalšími můžete do hloubky probírat Harryho Pottera nebo historii. Děti navštěvují běžné i speciální školy, dospělí mohou být plně závislí na péči druhých, ale mohou být i velmi vzdělaní a samostatní.

Jednej

1. Informace týkající se nového prostředí, denního režimu a zapojení do společnosti by měly být předávány postupně, po malých dávkách.
2. Lidem s autismem nestačí náznaky a významné pohledy, potřebují konkrétní instrukce. Nebojte se vysvětlovat a nastavovat pravidla a hranice. Buďte v tom co nejsrozumitelnější.
3. V kontaktu s lidmi s autismem se chovejte klidně, buďte čitelní a laskaví.
4. Ptejte se rodičů i mluvících lidí s autismem, co si myslí, že by jim pomohlo. Zjistěte, co jim vadí, co naopak mají rádi a vyhovuje jim.
5. Vypátrejte, jaká komunikace jim vyhovuje. Nemusí rozumět ani jednoduché češtině, ani české ukrajinštině. Písemná forma nebo obrázky jim mohou vyhovovat víc než mluvení. Psát je zapotřebí v ukrajinské azbuce, latinka pro ně může být nečitelná. Zjistěte, zda nemluví cizím jazykem, angličtina je mezi dětmi s autismem díky online hrám poměrně populární.
6. Buďte v přístupu kreativní. Každý je trochu jiný, každý potřebuje jiný typ a jinou míru podpory. Osoby s autismem nejsou nějaká diagnóza s určitými projevy, jsou to lidé jako my. Mají svoje potřeby, radosti, starosti a přání. Zjistěte si je.
7. Názornost, rozepsání kroků postupu či vizuální informace mohou osobám s autismem velmi usnadnit život. Například místo slovního popisu cesty můžeme cestu nafotit, rozepsat nebo nacvičit v reálu.
8. Lidem s autismem nevnučujte sociální kontakty. Možnost jim nabídněte, ale postupujte pomalu. Velká společnost jim nemusí vyhovovat, i když půjde o členy ukrajinské komunity. Menší společnost či společenské akce mohou ocenit, ale potřebují často ve společnosti větší ohled a podporu. Dejte jim možnost, aby si od sociálních kontaktů odpočali.
9. Zajistěte, aby lidé s autismem, pokud o to stojí, měli k dispozici kontakt na člověka, který jim v případě potřeby bude k dispozici, a pomůže jim řešit aktuální obtíže (např. při ztrátě orientace, při potřebě pomoci s překladem a komunikací, při nejistotě v chápání situace, při úzkosti či panice apod.), ať již prostřednictvím osobního nebo telefonického kontaktu.
10. Napojte osoby s autismem na služby. Pro děti do sedmi let a jejich rodiče je tu raná péče, různé neziskové organizace poskytují lidem s autismem sociální poradenství, existují zde terapeutické služby, odlehčovací pobyty a školská poradenská zařízení. Poradny vám mohou pomoci s vyřízením důležité administrativy, jako jsou víza, u dospělých zřízení bankovního účtu, nahlášení na úřadu práce apod.